

"Zo zien wij het onderwijs!"

Onderzoek naar de schoolbeleving
van kinderen met autisme

Auteurs

Lieske Carrière
Lindy van Dorst
Suzanne Boomsma

Publicatienummer 278

© **Stichting Alexander en werkgroep Vanuit Autisme Bekeken**
Amsterdam, september 2014

In opdracht van

Werkgroep Vanuit Autisme Bekeken

Alles mag vanuit dit rapport gebruikt worden, mits de bron wordt vermeld

Inleiding

Sinds 1 augustus 2014 is de wet op het passend onderwijs van kracht. Zo veel mogelijk kinderen zullen op een reguliere school onderwijs krijgen. Ook kinderen met een speciale onderwijsbehoefte zoals kinderen met autisme. Daarbij heeft de school een zorgplicht en zal het voor het kind aanpassingen moeten doen zodat het toch optimaal kan leren. Alle kinderen hebben behoeftes ten aanzien van een optimaal leerklimaat. Alleen, als er niet aan deze behoeftes voldaan kan worden, dreigen kinderen met autisme vast te lopen met als gevolg dat een groep van deze kinderen thuis komt te zitten.

Kinderen met autisme

Een kind met autisme heeft een andere manier van informatieverwerking en kan zich daardoor soms lastiger aanpassen aan zijn omgeving. Er is vaak sprake van een grotere prikkelgevoeligheid en hoge sensitiviteit, afgewisseld met een lage prikkelgevoeligheid, waardoor signalen vanuit de omgeving juist niet opgemerkt worden. Ook communiceert een kind met autisme op een andere manier. Een kind met autisme beschikt over een scala aan mentale leeftijden: cognitief loopt een kind met normale intelligentie vaak voor op leeftijdsgenoten, in de sociale omgang of zelfstandigheid juist achter. Hierdoor ontstaat een andere onderwijsbehoefte. In de praktijk blijkt dat een gemeenschappelijk kenmerk van kinderen met autisme die de schooltijd goed doorlopen is dat zij ouders hebben, die hoog opgeleid zijn, het onderste uit de kan halen en lang doorzoeken naar goed onderwijs en hierover in gesprek gaan.

De werkgroep Vanuit Autisme Bekeken

De werkgroep Vanuit Autisme Bekeken kijkt vanuit het perspectief van mensen met autisme en hun directe omgeving naar welke verbeteringen mogelijk en nodig zijn om mensen met autisme beter te laten participeren. Hieruit is het programma Vanuit Autisme Bekeken voortgekomen gebaseerd op de overtuiging dat ieder persoon met autisme ontwikkelingsmogelijkheden heeft.

Het programma bouwt voort op bestaande initiatieven en organiseert betekenisvolle verbeteringen, zoveel mogelijk samenhangend, op alle levensgebieden. Hierbij hebben we de overtuiging dat de verbeteringen in veel gevallen kostenneutraal kunnen zijn door het anders of slimmer te organiseren. We zetten ons in om te laten zien:

- hoe verbeteringen mogelijk zijn
- wat dat vraagt in termen van financiering en persoonlijke inzet
- wat het brengt in termen van maatschappelijke opbrengsten en reële bezuinigingen

Als we dit op een goede manier doen, is onze overtuiging dat deze verbeteringen niet alleen ten goede zullen komen van mensen met autisme, maar ook van andere mensen die een beroep doen op ondersteuning.

De werkgroep Vanuit Autisme Bekeken streeft er naar dat passend onderwijs ook passend is voor alle kinderen met autisme. Vanuit de wetenschap dat circa 40% van de thuiszitters autisme heeft, wil de werkgroep weten wat vanuit het perspectief van kinderen het verschil maakt tussen mee kunnen komen in de klas en uitvallen. Wat hebben deze kinderen nodig? De werkgroep werkt 'Vanuit autisme bekeken'. Vandaar dat de ideeën en meningen van kinderen met autisme vertrekpunt zijn voor de aanbevelingen die de werkgroep doet over onderwijs. Dit is de aanleiding voor het project 'Zo zien wij het onderwijs!'.

Stichting Alexander heeft, in samenwerking met Suzanne Boomsma (adviseur van Vanuit Autisme Bekeken), op verzoek en in opdracht van de werkgroep Vanuit Autisme Bekeken, de onderwijservaringen van tien kinderen en vijf jongvolwassenen verzameld in deze rapportage. Tien kinderen hebben aan de hand van de 'Photo elicitation methode' hun dag op school of hun leerdag thuis in kaart gebracht. Na de schooldag interviewden de onderzoekers de kinderen thuis over de foto's.

Tevens hebben vijf jongvolwassenen retrospectief gekeken naar hun ervingen met school. Aan de hand van een diepte-interview zijn hun meningen, ideeën en tips ten aanzien van het onderwijs gebundeld.

In dit rapport schetsen we eerst het doel en de methode van werken. Drie portretten en een diagonaal verslag van de interviews vormen de kern van het rapport. We besluiten met enkele tips en conclusies. De tips komen voort uit een nadere analyse van de onderzoeksgegevens en waren verwerkt in een powerpointpresentatie op een studiemiddag over onderwijsproject door de werkgroep Vanuit Autisme Bekeken (17 juni 2014).

Inhoudsopgave

1	Doel van het onderzoek.....	6
2	Methode.....	7
2.1	Kinderen.....	7
2.1.1	Photo elicitation.....	7
2.2	Jongvolwassenen.....	8
3	Schoolloopbanen, een paar portretten.....	9
3.1	Anton.....	9
3.2	Bas.....	9
3.3	Jongvolwassene Cas.....	10
4	Uitkomsten schoolbeleving.....	11
4.1	Beleving Schoolgebouw.....	11
4.1.1	Lastig aan schoolgebouw.....	11
4.1.2	Fijn aan schoolgebouw.....	12
4.1.3	Opvallend aan schoolgebouw.....	13
4.2	Beleving leerkracht en de lessen/vakken.....	14
4.2.1	Leerkracht.....	14
4.2.2	Lessen en vakken.....	14
4.2.3	Interne motivatie.....	15
4.2.4	Bijzondere extra lessen.....	16
4.3	Beleving pedagogisch klimaat en veiligheid.....	18
4.3.1	Pesten.....	18
4.3.2	Agressie op school.....	18
4.3.3	Stress.....	18
4.3.4	Gedragsproblemen.....	18
5	Tips.....	19
5.1.1	Tips voor klasgenoten.....	19
5.1.2	Tips voor leerkrachten.....	19
5.1.3	Tips voor scholen.....	19
5.1.4	Tips voor overgangen.....	19
6	Conclusies.....	20

1 Doel van het onderzoek

Doel van 'Zo zien wij het onderwijs' is om van kinderen met autisme te horen, wat zij belangrijk vinden en welke tips zij hebben ten aanzien van het onderwijs en leren.

De volgende vragen wilden we vanuit het kinderspectief beantwoord zien:

- Wat heb je nodig om te kunnen leren op school?
- Hoe ervaar je school?
- Wat vind jij belangrijk op school?
- Welke tips heb je voor leerkrachten, klasgenoten en voor scholen?

2 Methode

2.1 Kinderen

Om een breed scala aan verschillende typen onderwijs aan bod te laten komen, hebben de onderzoekers voor dit onderzoek bewust kinderen geworven die verschillende typen onderwijs volgen. Kinderen die onderwijs volgen, zijn dus kinderen met autisme maar met een normale tot hoge intelligentie.

De verdeling over de onderwijssoorten is als volgt:

Soort onderwijs	Aantal
speciaal onderwijs	4
basis onderwijs	1
voorgezet speciaal onderwijs	1
voortgezet onderwijs	3
zorgonderwijsarrangement (buiten school)	1

De kinderen waren tussen de 11 en 14 jaar oud. Het waren negen jongens en één meisje. Om de kinderen te interviewen is er gebruik gemaakt van de methode 'photo elicitation'. Deze methode wordt hieronder verder uitgelegd. Met de jongvolwassenen zijn diepte-interviews gehouden over hoe zij hun schooltijd hebben ervaren.

2.1.1 Photo elicitation

Dit is een methode waarbij door middel van beelden inzicht verkregen kan worden in een fenomeen of situatie. Bijvoorbeeld de schooldag van een kind. De persoon waarmee het interview wordt gehouden, in dit geval het kind, krijgt een camera tot zijn/haar beschikking om daarmee vragen op een non-verbale manier te beantwoorden of om inzicht te geven in een situatie.

De foto's kunnen helpen om antwoorden concreter en specifiek te maken, maar lenen zich aan de andere kant ook uitstekend voor associatie. Door gebruik te maken van foto's is men minder afhankelijk van gesproken taal. Foto's kunnen werken als bliksemafleider: moeilijke onderwerpen, zoals pesten, kunnen makkelijker besproken worden door te focussen op de foto, in plaats van op de geïnterviewde. Voor de kinderen met autisme, die moeite hebben met direct (oog) contact, is dit een leuke en prettige manier om geïnterviewd te worden.

De kinderen kregen de opdracht om op school foto's te maken. Zij mochten zo veel foto's maken als ze wilden en ook waarvan ze maar wilden. Na de schooldag vond er in de meeste gevallen bij het kind thuis een interview plaats. Bij vier kinderen heeft het interview op de school zelf plaatsgevonden. De onderzoeker zette de foto's op een laptop en vroeg vervolgens aan de kinderen wat ze hadden gefotografeerd en waarom. Vervolgens vroeg de onderzoeker daarop door. Bijvoorbeeld over wat de kinderen een leuke les vinden of juist niet en of ze de meester of juf aardig vinden. Als laatste mocht de deelnemer een foto uitkiezen die hij/zij het beste vond en die gebruikt mocht worden in de rapportage.

Voordat het onderzoek plaatsvond, is altijd toestemming van de school en de ouders verkregen. Daarnaast is afgesproken dat als de deelnemer een foto zou uitkiezen waarop ook andere mensen afgebeeld stonden, er dan altijd toestemming aan alle personen op de foto gevraagd zou worden, alvorens deze te gebruiken in de rapportage. Echter, de deelnemende kinderen hebben geen foto's gekozen waarop andere personen staan afgebeeld.

2.2 Jongvolwassenen

De vijf jongvolwassenen (20-33 jaar oud en man) volgen allen hoger onderwijs of hebben een dergelijke opleiding al afgerond. Vaak hebben zij tijdens hun schoolloopbaan veel gewisseld van scholen en soms ook meerdere typen onderwijs gevolgd.

Met de jongvolwassenen zijn diepte-interviews gehouden die zich richtten op het didactische element van onderwijs (kwaliteit, vakken, methodes), de schooldag, het pedagogische klimaat (veiligheid, pesten) en tips voor scholen, leraren en klasgenoten.

Bij vier deelnemers vond het interview thuis plaats. Daarvan was één interview een dubbelinterview met twee broers en bij dit dubbelinterview en één ander interview was ook de moeder een gedeelte van het gesprek aanwezig. Eén interview heeft in een (rustige) lunchroom plaatsgevonden.

3 Schoolloopbanen, een paar portretten

Om goed te kunnen beschrijven waar kinderen met autisme tijdens hun schoolloopbaan tegenaan lopen, zullen we hieronder drie portretten schetsen van Anton, Bas en Cas (niet de echte namen). Twee kinderen en één jongvolwassene. Het zijn ware, samengevatte loopbanen van deelnemers aan het onderzoek.

3.1 Anton

Anton is momenteel 11 jaar oud. Al als peuter is ontdekt dat hij een vorm van autisme had. Hij is eerst naar het basisonderwijs gegaan omdat dit wel leek aan te sluiten. Hij werd echter veel gepest op die school. Hij zat in een enorm grote klas en in de pauze werd bijvoorbeeld zijn bal lek gestoken.

Drie jaar geleden is Anton naar het speciaal onderwijs gegaan. Het eerste half jaar moest hij erg wennen. Nu zou hij niet meer terug willen, hij vindt zijn huidige school erg fijn. Je kunt hier per dag met kaartjes aangeven hoe je je voelt. Hij is eigenlijk nooit boos en wordt niet gepest. De klas is klein en de buitenspeelplaats is ruim. Zelfstandig opdrachten maken en zich concentreren vindt Anton soms wel lastig. Hij vindt dat het buitenspelen nog wel wat langer mag duren.

Anton heeft nog geen idee naar welke school hij hierna gaat en zou het liefst nog lang op deze school blijven.

3.2 Bas

Bas is bijna 13 jaar oud. Al op tweejarige leeftijd is autisme gediagnosticeerd. Vervolgens is Bas naar het basisonderwijs gegaan, waarbij hij altijd veel begeleiding heeft gehad (R.T.). Ook heeft zijn moeder (al dan niet samen met Bas) veel cursussen over autisme gevolgd.

Bas volgt nu voortgezet onderwijs (VWO). Zijn R.T. begeleider heeft veel geholpen met de overgang, onder andere door een presentatie te maken die Bas heeft laten zien aan zijn klas en leraren aan het begin van het schooljaar. Bas vindt de vakken leuk en het leren gaat goed. Wel mist hij soms structuur in de lessen en heeft hij vaak last van het lawaai. Veel van zijn leraren staan echter ervoor open om aanpassingen te doen wanneer Bas (met zijn begeleider) erom vraagt.

In de pauzes trekt Bas zich meestal alleen terug in een lokaal. Bas heeft twee vrienden op school waarmee hij ook thuis afsprekt. De overige leerlingen gaan respectvol met hem om, hij voelt zich op zijn gemak in de klas.

Bas is erg technisch ingesteld en helpt zelfs vaak de leraren met bepaalde technische instellingen. Hij denkt erover na om later een IT-opleiding te gaan doen.

3.3 Jongvolwassene Cas

Toen Cas 2 jaar oud was, werd van hem gezegd dat hij zwakzinnig zou zijn. Nu studeert hij informatica aan het HBO. Kenmerkend voor het verhaal van Cas zijn de vele wisselingen van scholen en de moeite om een geschikte school te vinden die naast je autisme ook rekening houdt met onder andere ernstige dyslexie. Daarnaast heeft Cas zich een groot gedeelte van zijn schoolloopbaan onveilig gevoeld doordat hij is gepest en dat niet werd aangepakt door de scholen.

Cas is begonnen op het speciaal onderwijs en vervolgens stroomde hij in in het basisonderwijs. In zijn grote klas zaten nog zeven andere leerlingen met soortgelijke problematiek. Dat was teveel voor de leerkracht en voor Cas. Hierdoor liep Cas vast op school. Groep 8 volgde hij weer op het speciaal onderwijs.

Vervolgens ging hij naar het voortgezet speciaal onderwijs waar hij na vier maanden ernstig vastliep. Deze school paste totaal niet bij Cas vanwege een heel onveilig klimaat. Ouders en Cas zelf hadden de wens om naar het voortgezet onderwijs te gaan maar Cas werd nergens aangenomen. De ouders van Cas hebben dit zelfs via de rechter proberen af te dwingen, maar werden niet in het gelijk gesteld.

Cas heeft een hoge intelligentie, is verbaal zeer sterk, maar heeft naast autisme onder andere ook dyslexie en dysgrafie. Daardoor kan Cas moeilijk lezen en nauwelijks schrijven. Samen met de diagnose autisme schrok dit middelbare scholen zo af dat Cas op geen enkele reguliere middelbare school werd aangenomen.

Na veel moeite hebben zijn ouders via een huiswerkinstituut thuisonderwijs voor hem kunnen regelen. Dat ging goed en op 15-jarige leeftijd kon hij via het volwassenenonderwijs een vmbo-t diploma halen met hoge cijfers. Hierna ging hij een mbo-opleiding proberen. Ook daar liep hij in eerste instantie vast, door onder andere onbegrip bij de opleiding. Cas gaf echter niet op, het lukte om twee mbo-niveau 4 opleidingen versneld af te ronden. Door extra ondersteuning, aanpassingen en vooral begrip, lukt het Cas nu om te studeren aan het HBO.

4 Uitkomsten schoolbeleving

Hieronder zullen de uitkomsten van het onderdeel schoolbeleving worden gepresenteerd. Na analyse van de interviews zijn de uitkomsten in dit hoofdstuk gerangschikt naar beleving van het schoolgebouw, beleving van de lessen/vakken en leerkracht, én beleving van het pedagogisch klimaat. Ter ondersteuning en illustratie zullen ook citaten en foto's, die de kinderen hadden aangemerkt als beste foto, hieronder weergegeven worden.

4.1 Beleving Schoolgebouw

De kinderen hebben aan de onderzoekers aangegeven wat zij vinden van hun schoolgebouw. Kinderen met autisme hebben soms last van dingen waar mensen zonder autisme niet eens over nadenken. Of soms vallen dingen hen op, die anderen niet opvallen.

4.1.1 Lastig aan schoolgebouw

Een deelnemer aan het onderzoek heeft last van het gezoem van de beamer. Leerkrachten hebben deze soms aan het begin van de les nodig voor een presentatie maar zetten deze na gebruik niet meer uit. Gelukkig heeft de desbetreffende leerling dat kunnen aangeven bij de school en houden de leerkrachten hier tegenwoordig rekening mee.

Ik blijf de hele tijd letten op dat geluid, heb ik last van. Nu gebeurt dat niet meer omdat de ambulante begeleider een verzoek heeft ingediend en nu letten de docenten erop dat ze het ding uitzetten.

Andere dingen waarvan kinderen uit het onderzoek last hadden:

- Locatie gymveld: vlak langs de snelweg, daardoor last van het geluid.
- Trappen: te smal voor alle leerlingen tegelijk. Oplossing van deelnemer: laat de ene helft van de school vijf minuten eerder uit zodat leerlingen zich gefaseerd verplaatsen.

Ik krijg het haast benauwd en wil zo snel mogelijk weg.

- Fietsenstalling: veel details die opvallen.

Ik weet van klasgenoten welke fiets ze hebben en allerlei details, maar is soms heel vermoeiend in mijn hoofd.

- Te grote klassen: soms zitten er meer dan dertig kinderen in een klas. Dat vinden de kinderen teveel omdat het dan druk is en de leerkracht geen tijd heeft om dingen persoonlijk uit te leggen. De ideale grootte ligt volgens de kinderen tussen de vijftien en de twintig kinderen per klas. Te kleine klassen zoals tien of minder kinderen is ook weer niet goed, want dat is saai.

4.1.2

Fijn aan schoolgebouw

Er zijn ook scholen die al goed rekening houden met kinderen met autisme: niet de kinderen hoeven zich te verplaatsen van het ene naar het andere lokaal, maar de docenten doen dat.

(...) we hoeven niet door de hele school, docenten komen bij ons, alles lekker dicht bij elkaar, fijne plek.

Een ruim schoolplein is fijn. Zoals het schoolplein op de foto hieronder.

Soms is er de behoefte om je even terug te trekken op een rustige plek. Met sommige kinderen uit het onderzoek is afgesproken met school dat zij de les mogen verlaten als het te druk is. Een rustige gang is soms al voldoende.

De kinderen hechten veel waarde aan een bord met het roosters en planningen. Dan is precies duidelijk wat wanneer gaat gebeuren. Die roosters moeten dan wel tijdig online staan (middelbare school) en het bord moet tijdig aangepast worden bij wijzigingen. Sommige scholen werken met een e-mail met het huiswerk, de toetsdata en de cijfers. Dat helpt bij het plannen en wordt erg gewaardeerd.

Elke ochtend is de inloop. Bij inloop heeft de meester een muzikje aan en beginnen we met de dagtaak. Daar word ik rustig van.

Op sommige scholen is het toegestaan om een koptelefoon te gebruiken tijdens bepaalde lessen. Dat kan helpen bij het concentreren.

4.1.3

Opvallend aan schoolgebouw

Naast dat kinderen met autisme last kunnen hebben van indrukken, vallen hen soms ook gewoon dingen op, die anderen minder opvallen. De vier deelnemers die onderwijs krijgen op het speciaal onderwijs fotograferden bijvoorbeeld allen de brandinstructies. Dat is voor hun erg belangrijk.

Als er brand is dan weet je wat je moet doen. Want anders ben je zo druk in je hoofd...er staat: spullen laten liggen, dat vind ik wel dom. Ik heb net een nieuwe iPod dus die laat ik niet liggen...

4.2 Beleving leerkracht en de lessen/vakken

4.2.1 Leerkracht

Een goede leerkracht is een juf of meester waarmee een klik is. Het kind moet de leerkracht kunnen vertrouwen. Een goede leerkracht gaat in op wat het kind zegt, ook als het afwijkt van hoe hij of zij zelf in elkaar zit of afwijkt van de voorkeuren van de andere kinderen in de klas. Het kind mag van de leerkracht 'anders' zijn en zichzelf zijn. Ook noemen veel kinderen dat de meester of juf, die zij het leukst vinden, veel humor heeft en grapjes maakt.

Hij heeft een bepaalde vorm van humor. Niet te serieus.

Het is belangrijk dat de leerkracht kennis heeft over autisme en maar ook over soms bijkomende problematiek zoals PDD-NOS, ADHD, dyslexie en dysgrafie.

Kennis over dyslexie is er meestal wel, maar niet over autisme of dysgrafie (moeder jongvolwassene).

Aan de ene kant moet de leerkracht weten van het autisme van het kind zodat hij of zij daarmee rekening kan houden. Maar, aan de andere kant, moet de leerkracht onbevooroordeeld met het kind omgaan en mag het autisme geen stempel zijn.

Wat goede leraren deden was onbevooroordeeld met je aan de gang gaan, dat vind ik het allerbelangrijkste!

Sommige kinderen hebben wekelijks een gesprekje met de leerkracht of ambulant begeleider over hoe het gaat op school. Dit vinden zij erg prettig.

4.2.2 Lessen en vakken

De kinderen hebben aangegeven welke lessen zij leuk, minder leuk, moeilijk of makkelijk vonden. Interesses zijn natuurlijk persoonlijk, maar een leuke les is vaak bij een vak waar ze goed in zijn met een leuke leerkracht. Een stomme les, is een les waarbij stress ontstaat. Stress door het niet snappen van de lesstof, angst om te falen, geen structuur in de les, of te veel prikkels en drukte.

Een jongvolwassene terugkijkend op zijn middelbare schooltijd:

Het vervelende vond ik als er die sfeer hing van: komt er nou een onverwacht S.O.? Dan kon ik me helemaal niet concentreren, als er onverwachte dingen zouden kunnen gebeuren.

Een voorbeeld van een les met een ongeschikte structuur voor een kind met autisme is de Engelse les op de basisschool met de 'onderdompel methode'. De leerkracht praat dan in het Engels en de boeken zijn ook in het Engels. Daardoor komen er veel Engelse en onbekende woorden op de leerling af. De deelnemer aan ons onderzoek twijfelde aan het nut van deze methode:

Ik versta het gewoon niet en leer hier geen Engelse woorden van.

De kinderen met autisme die straks een plek moeten krijgen in het passend onderwijs hebben vaak een normale tot hoge intelligentie. Echter, het komt vaak voor dat kinderen met autisme sterk zijn in bepaalde vakken, maar veel moeite hebben met andere vakken. Zeker wanneer daarnaast ook nog andere beperkingen spelen zoals dyslexie. Zij hebben vaak meer tijd nodig, waardoor ze vaak meer werk mee naar huis moeten nemen en daar thuis ook langer over doen.

Ik heb moeite met talen (...) Kan misschien Engels en Frans laten vallen volgend jaar. Ik ben uren bezig voor een repetitie, bij alle vakken maar bij talen vooral, soms wel 30 uur (...) Ik had liever niets, maar omdat ik erge dyslexie heb, is de stempel van autisme en ADHD wel fijn, want doordat ik daardoor een speciaal geval ben, heb ik een veel grotere kans dat ik Frans en Engels kan laten vallen.

4.2.3

Interne motivatie

Interne motivatie is erg belangrijk bij kinderen met autisme¹. Het is prettig als de leerkracht aangeeft wat je kan gaan doen in een vrij moment, bijvoorbeeld lezen, maar dat de leerkracht niet aangeeft welk boek je gaat lezen. Meerdere kinderen gaven aan dat ze het zo leuk vinden als ze zelf mogen kiezen welk boek ze gaan lezen of welke puzzel ze gaan maken.

Ik hou ervan om zelf boeken te kunnen kiezen en niet dat de juf een boek aan je geeft. Het liefst heb ik een echte bibliotheek waar je je boek mee naar huis kan nemen en kan verlengen.

Dit vind ik de beste foto: De puzzel mocht ik zelf kiezen. Omdat je dan moet nadenken en puzzelen best wel leuk is, en fijn als het klaar is. Sommige landen ken je al en anderen zijn nieuw. Dat ik het samen met mijn vriend heb gemaakt en dat die me heeft geholpen vind ik ook leuk.

¹ zie ook p. Op weg naar rust. H. De Neef.

4.2.4

Bijzondere extra lessen

Vier kinderen, die les krijgen op het speciaal onderwijs, krijgen daar les over PAD, programma alternatieve denkstrategieën. Via dit programma leren zij om te gaan met gevoelens en gedrag van anderen. Op de school hangt van elke leerling en leerkracht een foto. Elke morgen hangen de kinderen en leerkrachten onder hun eigen foto een kaartje met hoe zij zich voelen en bekijken zij de kaartjes van de anderen. Zo weet iedereen van elkaar hoe hij/zij zich voelt. Als een iemand het moeilijk heeft, en zich daardoor niet prettig gedraagt, is er veel meer begrip van klasgenoten. Ze weten immers dat hun klasgenootje zich al niet goed voelde die morgen. De kinderen op deze school waarderen deze methode heel erg. De sfeer op school is erg goed.

Omdat je weet door de gele en blauwe kaartjes hoe bijna alle kinderen zich die dag voelen en dat is belangrijk...dat je dingen in groepjes doet en leert hoe je dat moet doen...

Eén van de deelnemers van het onderzoek mag op vrijdagen een apart klasje volgen over filosofie. Dat is een extra les voor kinderen die uitdaging nodig hebben.

Fijn klasje, ik gebruik het boek om gedachten om te zetten in woorden, even na te denken en dingen kwijt te kunnen. Wat ik er ook fijn aan vind is dat vragen belangrijker zijn dan antwoorden....

Op de basisschool met speciaal onderwijs hebben ze een 'Beestenboel', een soort kinderboerderij. Daar leren de kinderen dieren te verzorgen. De kinderen vinden de beestenboel, en tevens de schoolhond, heel erg leuk. Voor kinderen met autisme is het omgaan met dieren soms makkelijker dan met mensen, omdat dieren geen eisen stellen.

(...) omdat ik het lastig vindt om met andere kinderen om te gaan en daar leer ik om mezelf te zijn. Omdat ik van dieren rustig word.

4.3 Beleving pedagogisch klimaat en veiligheid

Helaas is de school voor kinderen met autisme niet alleen een plek waar zij positief gestimuleerd worden en dingen mogen leren, maar kan de klas ook een angstige plek zijn. Dit heeft verschillende oorzaken.

4.3.1 Pesten

De meerderheid van de kinderen en jongvolwassenen die deelnamen aan het onderzoek heeft ervaringen met pesten. Zij worden of nu nog gepest of zijn in het verleden gepest. Als er dan ook nog een juf, meester of docent is die het pesten niet kan voorkomen en die het niet bespreekbaar maakt in de klas en oplost, wordt de klas een onveilige omgeving voor het kind.

Ik vind deze school veel leuker dan mijn vorige school, want daar werd ik gepest.

4.3.2 Agressie op school

Soms komen kinderen met autisme terecht in een klas waarin andere kinderen zitten met gedragsproblemen zoals agressie. Eén van de jongvolwassenen kwam na vele scholen en afwijzingen van scholen terecht op een school voor kinderen die met justitie in aanraking waren gekomen. Een klas met leerlingen die externaliserend gedrag vertonen, kan heel bedreigend zijn voor een kind met internaliserende problematiek.

Een klasgenoot had een groot broodmes in zijn tas en een andere klasgenoot kwam naar school met bier. Dat was een heel bedreigende omgeving voor (x) en die bedreiging konden wij niet wegnemen. (moeder jongvolwassene)

Ik klapte eigenlijk helemaal dicht. (jongvolwassene zelf)

4.3.3 Stress

Naast het pesten en de agressie van klasgenoten is de klas soms ook een onbegrijpelijke plek voor kinderen met autisme. Vaak wordt gezegd dat autisten de voelsprietten missen om andere mensen en hun gevoelens en gedrag 'te lezen' en te duiden, maar de signalen komen wel degelijk binnen en de gevoelens die ze oproepen, worden vaak heftig beleefd. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, kan ook tot stress en angstgevoelens leiden. Ook kan er stress ontstaan doordat kinderen met autisme een druk voelen mee te komen op school en niet willen falen.

Ik moet me altijd 100 keer bewijzen.

4.3.4 Gedragsproblemen

Als de klas een angstige plek is geworden, kan dit leiden tot gedragsproblemen bij het kind met autisme zelf. Denk aan teruggetrokken gedrag waarbij het kind niet meer wil meedoen aan opdrachten en lessen in de klas, maar ook aan agressief gedrag zoals vloeken of slaan ("flippen"). Als nare ervaringen zich opstapelen, kan dit ertoe leiden dat kinderen geen vertrouwen meer hebben in volwassenen.

Op de middelbare school kwam het op dat ik wel eens autisme zou kunnen hebben (...) Alles op school was nieuw, ik had geen idee wat ik moest doen. Ik ben toen compleet ingeklapt, ik deed niks meer, zei niks meer, er viel niet meer met me te communiceren. Dat was een heel ongelukkige tijd.

5 Tips

Aan alle kinderen en jongvolwassenen is gevraagd of zij tips hebben voor scholen, leerkrachten en klasgenoten. Deze worden hieronder weergegeven. De tips zijn bewerkt na een nadere analyse van de onderzoeksgegevens; ze maakten onderdeel uit van een powerpointpresentatie op een studiemiddag van het onderwijsproject van de werkgroep Vanuit autisme bekeken (17 juni 2014).

5.1.1 Tips voor klasgenoten

- Als je bij elkaar in de klas zit, moet je weten hoe de ander zich voelt. Kijk naar hoe de ander zich voelt, voordat je iets zegt.
- Niet te snel boos worden, niet schreeuwen maar begrip tonen.
- Aardig tegen elkaar zijn, niet pesten. Woorden doen net zo'n pijn als slaan.
- Dat je een vriend hebt in de klas of dat je samen met klasgenoten iets kan gaan doen.

5.1.2 Tips voor leerkrachten

- Klik met de juf of meester: regelmatig aparte gesprekjes over hoe het gaat in de klas, over hoe je je voelt en over wat je moeilijk vindt.
- Niet snel boos worden.
- Grapjes maken.
- Kinderen na lestijd zelf iets laten kiezen om te doen maar wel richting geven.

5.1.3 Tips voor scholen

- Klassengrootte (voorkeur: vijftien à twintig leerlingen). Drieëndertig is te groot, maar tien is te klein.
- Groot, ruim schoolplein.
- Wegwijzers op school (digiborden, planborden, roosters en wijzigingen hierop bekend maken, picto's gebruiken).
- Duidelijke regels in sociale omgang klasgenoten (voorkómen van pesten, PAD-programma).
- Aansluiten bij talenten van kinderen.
- Lessen waar je leert hoe jij en andere kinderen in de klas zich voelen en met emoties omgaan (filosofie, dramalessen, PAD-programma).

5.1.4 Tips voor overgangen

- Vaste docenten met kennis over autisme, onbevooroordeeld, en gericht op persoonlijke begeleiding.
- Maatwerk en structuur in leermethoden, software en vakken.
- Zo vroeg mogelijk voorkomen van pestervaringen.
- Voorbereiden op overgangen (klas, docenten, rooster, gebouw).
- Schoolloopbaan is nooit standaard (meerdere scholen), vastlopen (leerproblemen, pesten, overbelast door multiproblemen) en lastige overgangen (jaar, andere klas, andere school)
- Vaste begeleider voor overgangen gedurende hele schooltijd.
- Anticiperen op overgangen: basisschool do's en don'ts laten opstellen, voorbereiden op leren plannen, huiswerk maken, nieuw systeem op de nieuwe school.

6 Conclusies

Dingen, die kinderen met autisme belangrijk vinden op school, gelden eigenlijk voor alle kinderen. Voor alle kinderen is het bijvoorbeeld belangrijk dat zij een klik met de leerkracht hebben, dat zij mogen doen waar ze goed in zijn en dat er structuur en rust in de lessen zit. Alleen, als deze dingen ontbreken of niet op orde zijn, zijn de kinderen met autisme de eersten die daarvan last hebben, met mogelijk leer- en gedragsproblemen en uiteindelijk vastlopen tot gevolg. Anderzijds geven kinderen met autisme aan dat als school voor hen een goede plek is, ze minder last hebben van hun autisme.

De punten hieronder vinden de kinderen uit het onderzoek belangrijk en zullen bijdragen aan een succesvolle schoolloopbaan voor alle kinderen.

Ik blijf binnenboord in het onderwijs als:

- Ik een veilige en gevarieerde omgeving heb waar ik mezelf mag zijn en ik me goed voel
- Ik en mijn omgeving een talent ontdekken waarin ik mag floreren
- Nadruk ligt op wat ik wel kan in plaats van wat ik niet kan
- Ik weet dat ik autisme heb en dat ik leer/heb geleerd wat mijn autisme voor mij en mijn omgeving betekent
- Anderen weten dat ik autisme heb en daarmee rekening houden
- Ik een klik heb met een docent of mentor en waar ik naartoe kan gaan als ik het moeilijk heb
- Ik een vaste mentor (lieftst hele schooltijd) heb die de wil en de capaciteiten heeft om klasgenoten en andere docenten te begeleiden in hoe ze het beste met mij kunnen omgaan
- Docenten rekening houden met mijn prikkelgevoeligheid en daarvoor (kleine) aanpassingen doen (samen met ambulant begeleider)
- Ik een rustige plek heb waar ik me kan terugtrekken
- Ik één of een paar vrienden vind waarmee ik samen dingen kan doen, op school (en daarna)
- Ik zoveel mogelijk in dezelfde klas kan zijn
- Ik niet word gepest of als ik word gepest dat de docent ook de pester(s) aanpakt
- Veranderingen die te voorzien zijn ruim van tevoren worden aangekondigd en toegelicht, en ik tijd en ruimte krijg om te wennen aan onverwachte veranderingen
- Ik weet hoe andere kinderen zich voelen in de klas, zodat ik ook beter begrijp als ze opeens boos zijn of verdrietig (PAD)
- Ik leer/heb geleerd om met lastige situaties tussen verschillende mensen om te gaan
- Mijn ouders (moeder) het onderste uit de kan halen, hoog opgeleid zijn en lang doorzoeken naar goed onderwijs voor mij
- Mijn ouders niet de strijd met me aangaan, maar energie stoppen in wat ik wel kan
- Mijn ouders accepteren dat ik autisme heb (en anderen in de familie) en wat dat voor dagelijkse gevolgen heeft
- Mijn ouders me niet pushen, maar me de tijd en mogelijkheid geven om zelf te kunnen kiezen en me te ontwikkelen in mijn eigen tempo en volgorde

Ieder kind heeft dromen, dat moet gewoon kunnen, je merkt dat het lang niet altijd lukt, onderwijs moet geen belemmering zijn, zo heb ik het op sommige scholen wel ervaren (...). Mijn droom is om dit huis te kopen!